

RAMAZANI PA MILENIUME

Ismail Bardhi

Dhuratë për Ramazan
nga *Logos-A*

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Porse u qe urdhëruar të adhurojnë vetëm All-llahun, që si besimtarë të sinqertë, me sinqeritet t’i rrëfejnë (predikojnë) fenë, edhe të kryejnë namazin dhe të japin zeqatin, e ajo është fe e qëndrueshme.”

(Kur’ani, 98:5)

“O besimtarë! Agjërimi u është bërë obligim i detyrueshëm, siç u ishte bërë obligim edhe atyre që qenë para jush, ashtu që të bëheni të devotshëm.”

(Kur’ani, 2:183)

“Islami është ndërtuar mbi pesë shtylla: të dëshmosh se nuk ka zot tjetër pos All-llahut dhe se Muhammedi është i dërguari i Tij, të falësh namazin, të ndash zekatin, të agjërosh Ramazanin dhe ta vizitosh shtëpinë e shenjtë të All-llahut.”

(Hadith)

Besimtarë – agjëroni!

Edhe pse është e vërtetë që Zoti e ka vulosur fenë ashtu siç është ajo në esencën e vet fillestare dhe përfundimtare, kur askush nuk ka ekzistuar që ta dëgjojë, ta shohë e ta përjetojë atë pa urdhrin e Zotit, vërtetësia e fesë dëshmohej edhe me vetë ajetin/shenjën e Kur'anit, ku All-llahu *xhel-le shanuhu* thotë: “*Nuk krijova xhinn dhe ins/njerëz pos që të më adhurojnë*” (51:56). Qëllimi i paraqitjes së krijesës në këtë botë nga Zoti është që ai të jetë i nënshtruar, i dëgjueshëm vetëm ndaj Perëndisë. Pa këtë humb çdo gjë. Kjo vërtetësi e fesë medoemos vërtetohet në çastet e fillimit dhe të përfundimit të çdo sendi (3:83). Ndër këto dëgjueshmëri dhe bindje është edhe urdhri i Zotit: Agjëroni besimtarë!

Lutja islame edhe në aspektin kohor ka një formë të gjallë lëvizëse e cila për çdoherë ia ngjyros çdo çast të jetës njeriut besimtar. Këtë në fakt atij ia mundëson kalendari lunar të cilin e kanë muslimanët, sepse nuk kemi kohë, stinë e ditë që përputhet me datën statike e mos të ketë lutje, festë fetare dhe agjërim.

Që ta vërtetojë pavdekshmërinë e fesë Zoti bën intervenimin e përsëritur të përhershëm të urdhrave të Tij edhe pse në shikim të parë kjo mund të duket si një tautologji pa ndërrime dhe ndryshime, por, për çdoherë i ngjan zanafillës së vet, sepse kemi dëgjueshmërinë dhe padëgjueshmërinë, dënimin dhe shpërblimin gjithmonë të regjistruara në freskinë e vet. Agjërimi si lutje e kalon çdo dimension të lutjeve të tjera për shkak se tërë të lejuarën për një çast Zoti e bën të ndaluar, Ai e bën hallallin haram, gjë që për logjikën është e pakapshme. Këtu vërtetohet edhe ajo se Zoti kur ndalon nuk ndalon që të krijojë ofendim, por me qëllim që të kërkojë nga krijesa më e lartë vetëm devotshmëri, respekt, heshtje, dëgjim, bindje, flijim.

Nënshtrimi të Vërtetës dhe bindja me të qenësinë njerëzore e shndërrojnë në përsosuri, gjë që do të thotë se njeriu është në gjendje sikur ta shohë Zotin. Sepse edhe pse nuk e sheh Atë, Ai e sheh atë. Zoti i përfshin shikimet, ndërsa shikimet nuk e përfshijnë Atë. Arsyeja është e verbër, ndërsa zemra është për të shikuar. Prandaj në të takohen “shikimet” e zemrës së shikuar. Këtë agjërimi ia mundëson besimtarit.

Një herë në prezencën e as'habëve Pejgamberit i paraqitet Xhibrili *alejhis-selam* në formë të dukshme të “njeriut”, jashtëzakonisht i pastër, pa gjurma mbi vete se ka udhëtuar, për asnjërin i njohur dhe i drejtohet Muhammedit *alejhis-selam* duke e pyetur për nënshtrimin (*islam*), bindjen (*iman*), bukurinë (*ihsan*) dhe Çastin (*saat*) me qëllim që “t'i mësojë ata në fe (*din*)”. Këtu bindja është shënuar me atë të cilës ajo i përket: me Zotin, melekët e Tij, librat e Tij, lajmëtarët e Tij, Ditën e Gjykimit dhe larjen e borxhit të së mirës dhe të keqes së tij. Bindja e tillë përfshin besimin në të vërtetën e asaj të cilës i përket, e ajo është realiteti i vërtetë i asaj që është. E kur njerëzit kanë bindje të tillë do të thotë se asaj plotësisht ia nënshtrorjnë veprimin e vet. Pejgamberi *alejhis-selam* thotë: “Bindja është njohje në zemër, shqiptim me gjuhë dhe veprim me gjymtyrët.” Sipas kësaj, bindja përfshin njohjen, të folurit dhe të vepruarit. Mirëpo fjala është për “njohjen në zemër”. Njohja e tillë e mundëson përsosurinë njerëzore. Ajo është të parit e shumësisë në njëjësinë dhe njëjësisë në shumësinë. Asaj i përgjigjet zemra, si aftësi njerëzore e lidhjes së drejtëpërdrejtë me Mendjen, apo njohjen e dukurive në vërtetësinë e krijueshmërisë së tyre burimore. Njohja e dukurive ndarë nga zemra i redukton ato në jashtësinë e tyre, që shprehet në gjendjet e ndryshme të “verbësisë”, “ndryshkjes”, “ngurrësisë” dhe “sëmundjes” së zemrës. Gjendja e tillë do të thotë pasje të zemrës por moskuptim (7:179). Bindje mund të ketë vetëm se zemra e shëndoshë, ndërsa atë Zoti e shkruan në zemër (58:22). “*Ai është që në zemrat e besimtarëve dhuroi qetësinë për ta shtuar ata bindjen në besimin e vet që kishin*” (48:4). Ajo është njohuria më e lartësuar. Ajo është e brendshme dhe e pandashme nga të qëniti. E kur ajo ta ndriçojë shpirtin, ndahet në format e veta të ndryshme, kështu që mund të jetë ndjenjë apo e folur e arsyeshme. Ai i cili di (njeh) në zemër atë njohuri e tregon me të folurit e vet. Gjendja e arsyes është reflektim i Mendjes, ndërsa të folurit – dyanshmëri e arsyes me Mendjen. Të folurit e tillë është në përputhje me njohurinë e zemrës; ajo është lidhje me krijimin, meqë Zoti krijon me Fjalë. Prandaj të vepruarit është e pandashme nga të folurit. Mirëpo

fjala mund të shpabesohet në vepër për shkak të mundësisë së njeriut për zgjedhje të lirë. Shpabesia e fjalës e cila është në reciprocitet me njohurinë në zemër e degradon qëllimin njerëzor: “Tek All-llahu është shumë e urretur ta thoni atë që nuk e punoni” (61:3). Ajo që është e njohur në zemër dhe e shprehur në fjalë e vërteton veprimin me gjymtyrët apo *amelun bi'l-erkan*.

Nënshttrimi dëshmon veprimin, e në pajtim me këtë edhe është i përfshirë në bindjen. Nga kjo rrjedh se bindja kërkon edhe nënshttrim por edhe ajo se çdo nënshttrim nuk është edhe bindje. Nënshttrimi ose veprimi është paraqitje e të pamatshmes në botën e matshme. Njohuria në zemrën e njeriut nuk është e arritshme për askë pos për All-llahun: “Kurse All-llahu e di se çka ka në zemrat tuaja” (33:51). Të shfaqurit e asaj njohurie në të folur është në dispozicion edhe të të tjerëve, por gjykimi për harmoninë me të brendshmen – vetëm Zotit. Mirëpo, të vepruarit në botë është e matshme, prandaj për të mund të gjykojnë edhe të tjerët. Në dallimin e nënshttrimit (*islam*) dhe bindjes (*iman*) tregon ajeti (49:14): “Beduinët thanë: ‘Ne kemi besuar!’ Thuaj: ‘Ju nuk keni besuar ende, por thuani: ne jemi dorëzuar, e ende nuk po u hyn besimi në zemrat tuaja. E nëse e respektoni All-llahun dhe të dërguarin e Tij, Ai nuk ju pakëson asgjë nga veprat tuaja, se All-llahu është shumë mëkatfalës, shumë mëshirues’.” Bindja është në zemër, por të shprehurit e saj në botën e shumësisë është i mundshëm në vepra. Mirëpo fjalët dhe veprat nuk mund të themelohen në “njohurinë në zemër”, si shprehet Shpallja: “... Ata ju bëjnë lajka me fjalët e tyre, kurse zemrat e tyre kundërshtojnë...” (9:8).

E kundërta e bindjes është mohimi i asaj që është e njohur (*kufër*). Krijimi i njeriut është i qartë, por e tillë është edhe mundësia e dukshme e dy përgjigjeve para kësaj qartësie – falënderimi dhe mohimi. Përgjigjen e parë e shprehin edhe fjalët e Pejgamberit *alejhis-selam*: “Çdo e mirë është në duart e Tua, ndërsa e keqja nuk të kthehet Ty.” Meqë me posedimin e zemrës njeriut i është mundësuar njohja e së Vërtetës, bindja është njohje e asaj të vërtete me fjalë dhe vepër, ndërsa mohimi – refuzim i saj me fjalë dhe mosveprim. Prandaj bindja është unitet i njohurisë, të folurit dhe të vepruarit.

Tradita shënon se kur meleku Xhibril e pyeste pejgamberin Muhammed *alejhis-selam*: “Më thuaj ç’është *ihsani*?” “T’i bëhesh rob Zotit sikur je duke e shikuar Atë, sepse edhe pse ti nuk e sheh, Ai vërtet të sheh ty”, u përgjigj ai.

Lidhjes foljore “vepro atë që është mirë dhe bukur” i përgjigjet folja kur’anore *ihsan*. Kështu, duke u nisur nga përcaktimi i asaj foljeje në Hadithin e njohur në të cilin Xhibrili e pyet Pejgamberin *alejhis-selam* për “nënshttrimin” (*islam*), “bindjen” (*iman*), “kryerjen e asaj që është mirë dhe bukur” (*ihsan*) dhe “Çastin” (*saat*) mund të vërehet reciprociteti qenësor i veprimit të tillë dhe robërimit: “Të vepruarit e asaj që është e mirë (bukur) do të thotë t’i bëhesh rob Zotit sikur je duke e shikuar Atë, sepse edhe pse ti nuk e sheh Atë, Ai të sheh ty.” Nënshttrimi e përcakton veprimin, ndërsa bindja veprimit ia jep shprehjen e arsyeshme dhe themelimin e tij në zemër, nëpërmes së cilës njohuria e arsyeshme është shprehje e shembujve mbi-individuele të çdo gjëje në Mendje. Të kryerit e asaj që është e mirë dhe e bukur veprës, shprehjes dhe diturisë ia jep kuptimin më të thellë dhe lidhjen e drejtëpërdrejtë me Bukurinë si thirrje e së Vërtetës. Domethënë, në pajtim me këtë, Bukuria është përmbajtja më e lartësuar e nënshttrimit dhe bindjes. Ajo është thelb i çdo qëllimi të lidhur me Realitetin. Njeriu i kthehet natyrës së tij burimore dhe e njeh veten pikërisht nëpërmjet kryerjes së asaj që është e mirë dhe e bukur. Kjo është udha e vendosjes së përsosurisë njerëzore si mundësi më e lartësuar.

Këtë dimension të bindjes kemi mundësi ta vërejmë në të gjitha lejitimet dhe ndalimet që Zoti i ka urdhëruar në Librin e Shenjtë. Një ndër to është edhe agjërimi. Agjërimi i muajit të Ramazanit është ndër ndodhirat më gjallëruese që ka mundësi t’i përjetojë besimtari musliman. Në këtë muaj fillon zbritja e vetë Shpalljes si vulosje e fundit e saj, lufta e Bedrit me ushtarë të dukshëm dhe të padukshëm, fitore e garantuar nga vetë Zoti. Më në fund kemi *Lejletu-l-Kadrin*, që është më e mirë se një mijë muaj.

Për shkak të karakterit të tekstit dhe me qëllim që ai ta ketë formën më të lehtë të kuptimit të agjërimin, së pari do të fillojmë me vetë ajetet të cilat flasin mbi këtë urdhër të Zotit:

“O besimtarë! Agjërimi u është bërë obligim i detyrueshëm, siç u ishte bërë obligim edhe atyre që qenë para jush, ashtu që të bëheni të devotshëm.

Në ditë të caktuara me numër, por ai nga ju, i cili është i sëmurë ose në udhëtim – atëherë tjera ditë me të njëjtin numër. Ndërsa ata që nuk mund ta mbajnë – kompensimi është të ushqejnë një varfanjak. Dhe kush jep më tepër, vullnetarisht, ajo është aq më mirë për atë. Por të agjëroni është më mirë, ta dini.

Muaji Ramazan është ai në të cilin filloi të shpallet Kur’ani, udhëzim për njerëzit dhe argument i qartë i rrugës së drejtë dhe dallimit të së mirës nga e keqja. Cili prej jush që do ta arrijë atë muaj, ta agjërojë atë, e kush është i sëmurë ose ndodhet në rrugë, të njëjtin numër ditësh le ta agjërojë më vonë! All-llahu ju dëshiron lehtësim e nuk ju dëshiron vështirësi. Por ditët e caktuara t’i plotësoni dhe All-llahun ta madhëroni për shkak se u ka udhëzuar në rrugë të drejtë, mbase do të jeni mirënjohës.

Dhe kur të të pyesin robërit e Mi për Mua, Unë jam me të vërtetë afër, i përgjigjem lutjes së lutësit kur më lutet. Prandaj le të kërkojnë përgjigje prej Meje dhe le të më besojnë Mua, për të qenë të udhëzuar.”

(Kur’ani, 2:183-186)

“Islami është ndërtuar mbi pesë shtylla: të dëshmosh se nuk ka zot tjetër pos All-llahut dhe se Muhammedi është i dërguari i Tij, të falësh namazin, të ndash zekatin, të agjërosh Ramazanin dhe ta vizitosh shtëpinë e shenjtë të All-llahut.”

(Hadith, Muttefekun alejh)

Kur’ani dhe hadithet e shumta këtij ibadeti ia kanë dhënë formën më të plotë gjë që edhe sot ne muslimanët këtë jemi duke e praktikuar. Por që ta kemi më të sistematizuar këtë lutje do të përcaktohem duke i dhënë po ato definime të caktuara në mënyrë më të shkurtë, si p.sh.: koha e agjëritit, nijjeti, rregullat e agjëritit, kush është dhe kush nuk është i obliguar të agjërojë, çka e prish agjërimin, disa rregulla që duhet patjetër të dihen për agjërimin, *iftari* e *syfyri* (*sehuri*) dhe bukuritë e tyre, *teravih* namazi, *sadekat’ul fitri*, *i’tika’fi* dhe *Bajrami*.

Agjërimi: Fjala *sawm* (agjërim) ndër të tjerat ka kuptimin: agjërim, qëndrimi pa ushqim, heshtje, strehim nën hije, qetësim, përmbajtje, heqje dorë, shijim (i vdekjes) etj. Kuptimi thelbësor i kësaj fjale sipas konotacionit mekkas është “të bëhesh i qetë”, “heshtje” (19:26). Por, sipas konotacionit medinas merr formën e “të agjëruarit e muajit të Ramazanit”, e që është përfundimtar.

Agjërimi ka 5 kategori juridike: *farz* (p.sh. muaji i Ramazanit); *kadha* (kur duhen agjëruar ditët e lëna gjatë Ramazanit me arsye); agjërimi me të cilin dikush është zotuar (me betim - *jemin*); *kefare*t (në kushte kur bëhet shpagim për kundërvajtje); *istiska* (kur vendoset për t’iu lutur Zotit për siguri në këtë botë, si p.sh. për rënien e shiut në kohën e thatësisë). Agjërimi i Ramazanit për muslimanët është bërë farz në vitin 2 Hixhri. Caktimi i kohës së fillimit të agjëritit vërtetohet me paraqitjen e Hënës së re (fillimit të muajit sipas kalendarit lunar Hixhri), siç ka thënë edhe Pejgamberi *alejhis-selam*: “Agjëroni kur ta shihni (Hënën e re), e hani kur ta shihni, e nëse në këtë ju pengojnë retë, atëherë plotësojeni (muajin) Sha’banin me tridhjetë ditë” (Muttefekun alejhi). Verifikimi i paraqitjes së Hënës së re në ditët e sotme mund të bëhet në mënyrë më të përpiktë, duke shfrytëzuar arritjet shkencore-teknike. Por, që mos të vijë deri te çrregullimi i harmonisë midis muslimanëve të një vendi, është e këshillueshme që të ndiqet vendimi i autoritetit më të lartë fetar të vendit të caktuar, dhe atë sipas hadithit të Pejgamberit *alejhis-selam*: “Bajrami i Ramazanit është kur bota (populli) han, ndërsa Bajrami i Kurbanit është kur populli therr kurban” (Tirmidhiu, Ebu Davudi dhe të tjerë). Përgjegjësia e udhëheqësive ndaj besimtarëve është e madhe që të ketë kujdes për këtë çështje me rëndësi të veçantë që t’i informojë ata me kohë e që ta largojë çdo mosmarrëveshje të papëlqyeshme.

Përpjekjet individuale lidhur me fillimin dhe mbarimin e agjërimit duhet të jenë të kujdesshme dhe me kulturë të lartë po ndaj këtyre vendimeve. Kjo nuk do të thotë se përgjegjësia individuale apostrofohet. Dtht., agjërimi është të agjërosh për Zotin duke krijuar bindje sa më të fortë dhe pastërti shpirtërore në kohë të caktuar.

Nijjeti: (*Nevejtu en-esume gaden lil-lahi te'ala* – “vendosa që nesër të agjëroj për All-llahun e Lartësuar”). Që një *farz/vaxhib* i fesë të kryehet sipas rregullave fetare medoemos duhet bërë *nijjet* (vendosje e qëllimit), d.m.th., para fillimit, duhet përcaktuar dhe qëllimizuuar lutjen, *ibadetin*. *Nijjeti* përpos në vete është bukur të thuhet edhe në mënyrë të dëgjueshme – për vetveten, saqë ibadeti i bërë pa *nijjet* në terminologjinë fetare është i quajtur *batil*, i kotë. Pejgamberi *alejhis-selam* thotë: “*In-nemel a'malu bi-n-nijjat* - Pa dyshim, veprat janë sipas qëllimeve (*nijjeteve*)”. Në këtë drejtim Gazaliu në *Ihjaun* e vet thotë: “Ibadeti pa *nijjet* është i pavlerë”. Në tërë procesin e lutjes/ibadetit kërkohet qëllimi, *nijjeti*. Po ashtu, siç thotë edhe Ebu Is'hak esh-Shiraziu: “Vazhdimësia e *nijjetit* është e domosdoshme deri në përfundimin e ibadetit”. *Nijjeti* buron nga zemra, e zemra njëkohësisht është edhe hapësira ku pasqyrohen arsyeja dhe vëmendja. Për këtë arsye, *nijjeti* në jurisprudencën islame emërohet si *fiel Sher'i*, vepër Sheriati. Sipas el-Baxhuriut ekzistojnë katër parakushte për realizimin e *nijjetit*: ai që bën *nijjet* duhet të jetë besimtar; të jetë me arsye të shëndoshë; të jetë i vetëdijshëm për veprën e caktuar dhe të ekzistojë mundësia për kryerjen e asaj vepre. Lidhur me *nijjetin* përsëri vërejmë edhe problem që ka të bëjë me besimin në Zotin, i cili nuk lejon mospërcaktimin e qëllimit dhe vendosjes, ngase ndër fjalët më të urrejtura tek Ai janë: “O Zot, më fal nëse dëshiron”. Lidhur me këtë Pejgamberi *alejhis-selam* ka thënë: “Le t'ia parashtrorë njeriu All-llahun kërkesën e tij me një qëndrueshmëri dhe me një qartësi të theksuar. Për All-llahun asnjë kërkesë nuk është e tepërt apo përtej (fuqisë së) Tij”. Forca e *nijjetit* vërehet në mënyrë paradoksale, si p.sh. në rastin kur për shkak të harresës, lodhësisë ose gjatë kryerjes së lutjes pa dashje thehen rregullat e agjërimit, e në anën tjetër agjërimi nuk prishet. Të gjitha këto nuk ndikojnë aspak në prishjen e *nijjetit*. Për atë që pa qëllim e prish agjërimin, d.t.th., nëse ai person han diçka pa qenë i vetëdijshëm Pejgamberi *alejhis-selam* ka thënë: “*All-llahu e ka ushqyer atë*”. Këtë formë, këtë përgatitje Krijuesi e kërkon nga krijesa e tij, njeriu, që t'i tregojë se asnjë segment i jetës së tij nuk është i lënë anash nga Ai.

E problemet që e rrethojnë besimtarin e hapësirës sonë janë të shumta. Ai e ka humbur kuptimin e jetës, ka filluar të dyshojë në çdo gjë, ka filluar t'i besojë vetëmse fjalëve dhe të luftojë për fjalët, edhe pse historikisht ato e kanë tradhëtuar dhe e kanë lënë pa strehë. Duke pasur parasysh momentet tona dhe vështirësitë me të cilat ballafaqohemi do të kisha pasur dëshirë që forcën e *nijjetit* ta interpretoj duke u bazuar në realitetet tona të sotme. Besimtarit shqiptar, në kohën kur të tjerët krijojnë shtet, i ndodhi ajo që jo t'i forcohet shteti, por t'i varfërohet dhe t'i shkatërrohet. Në hapësirën e tij gjeografike i është lejuar që t'u lihet vend eksperimenteve të ndryshme dhe realizimeve të misionarëve të ndryshëm. Atij i ndodh që për një çështje të ketë shumë zgjidhës, për një vend të ketë shumë kryetarë, ta ketë një vend të ndarë për shumë të tjerë. Përafërsisht ai nuk di se a është i sigurt për vetveten në shtetin e vet. Besimtari i provinencës islame medoemos duhet të tregohet si njeri i cili i ka plotësuar kushtet elementare për *nijjetet* (qëllimet) e veta, natyrisht i vetëdijshëm se për çka ka vendosur. Vendosja dhe qëllimet për vepra doemos duhet ta ndjekin atë gjatë tërë jetës për realizimin e tyre. Agjërimi si ibadet nuk është i pranuar tek Zoti edhe nëse kryhet apo ekziston në mënyrë formale – vetëm se për shkak të mosvendosjes për të (mungesës së *nijjetit*) ai shkon kot. *Nijjeti* në formën e lartëtheksuar me të vërtetë është më se i nevojshëm për besimtarët që synojnë të jenë të lirë, të dijnë ta mbajnë atë që ua ka dhënë Zoti. Natyrisht se edhe ky muaj i agjërimit besimtarin duhet ta përkujtojë për këtë moment shumë të rëndësishëm – *nijjetin*. Ai duhet të betohet se qëllimet e veta do t'i vazhdojë derisa t'i kryejë në mënyrën më të mirë, do të thotë, do të bëhet i pjekur, i rritur dhe të dijë të vendosë.

Kush është i obliguar të agjërojë: Për çdo kusht të fesë ekzistojnë norma/rregulla të caktuara të cilat duhet të plotësohen që ai të jetë i pranuar. Sa i përket agjërimin, kushtet për kryerjen e këtij obligimi janë që: *personi të jetë musliman, të jetë i pjekur (në moshë) sipas Sheriatit, të ketë arsye të shëndoshë, të mos jetë udhëtar, të mos jetë i sëmurë, nëse është femër mos të jetë me të përmuajshmet (zakonet) apo lehone* (femra gjatë të përmuajshmeve dhe lehonisë nuk guxon të agjërojë, por pas kalimit të asaj gjendjeje duhet ta agjërojë numrin e njëjtë të ditëve të lëna). Po ashtu edhe udhëtar është i liruar nga ky obligim, por Kur'ani e plotëson këtë duke thënë: “*Por, të agjëroni është më mirë, ta dini*”. Edhe i sëmurë duhet t'i ndjekë rregullat e parapara, por vetëm nëse sëmundja verifikohet me diagnozën përgjegjëse mjekësore se agjërimi i tij rrezikon jetën, kështu që në atë rast ai është i liruar nga agjërimi. Mirëpo, kusht për lirimin e këtillë është që ai të japë *fidjen* – shpagimin, respektivisht të ushqejë një të varfër për çdo ditë që nuk e ka agjëruar dhe atë vetëm nëse ka sëmundje nga e cila nuk mund të ketë përmirësim të gjendjes së tij shëndetësore.

Kush nuk është i obliguar të agjërojë: Që të plotësohet teksti i lartshënuar duhet theksuar anën tjetër të tij. D.m.th., nuk janë të obliguar të agjërojnë: *jomuslimani, fëmija i cili akoma nuk është i pjekur sipas Sheriatit, personi me të meta psikike* (ai as nuk duhet agjëruar e as nuk është i obliguar të japë *fidjen* – shpagimin), *personat e matufosur, pleqtë në moshë të shkuar të cilëve agjërimi ua rrezikon shëndetin, por këta duhet të japin fidje për çdo ditë të paagjëruar, të sëmurët të cilëve agjërimi ua rrezikon shëndetin e të cilët duhet të agjërojnë ditët e lëna pas përmirësimit të gjendjes së tyre shëndetësore* (nëse nuk u përmirësohet gjendja ata duhet dhënë *fidje*), *gruaja shtatzënë ose gjdhënëse nga frika se agjërimi do t'ua çrregullojë shëndetin, me të vetmin kusht që ditët e lëna t'i agjërojnë më vonë*. Siç u tha më lart nuk janë të obliguara të agjërojnë as gratë të cilat janë me të përmuajshmet si dhe lehonat, të cilat duhet t'i plotësojnë ditët e lëna pas kalimit të gjendjes në të cilën janë. Edhe personi që është i detyruar ta prishë agjërimin me qëllim që ta shpëtojë dikë nga rreziku i jetës atë ditë duhet ta agjërojë më vonë. Udhëtarë po të dëshirojë mund të agjërojë, por nuk është i obliguar për këtë; neqoftëse nuk agjëron, ditët e lëna duhet t'i plotësojë më vonë.

Çka e prishë/asgjëson agjërimin: Prishja apo asgjësimi i agjërimin bëhet: qëllimisht (*ta'amut*), me dije (*ilm*) dhe me vullnet të lirë (*ihtijar*). Këto janë bazat kryesore të cilat e vënë në peshojë arsyeshmërinë e personit, por kemi kategori të cilat bazohen mbi këto dhe që e prishin agjërimin, si: futja e çfarëdo gjëje në trup në qoftëse kjo bëhet me vetëdije, e që ka mundur të pengohet (p.sh. marrja e ushqimit dhe pijes; thithja e tymit (pirja) të duhanit etj.); vjellja e qëllimshme; marrëdhënia seksuale; polucioni gjatë ditës i shkaktuar me vetëdije dhe qëllimisht (vetëkënaqja); pranimit i inzheksioneve ushqimore apo vitaminoze; marrja e gjakut në damarë; gjakderdhja gjatë të përmuajshmeve dhe gjatë lehonisë të gratë.

Disa rregulla rreth agjërimin: Agjëruetit i lejohe të agjërojë edhe duke qenë *xhunub* (i papastër) dhe të lahet edhe pas agimit të diellit. Edhe nëse njeriu pa qëllim bëhet i papastër gjatë ditës (nëse vjen deri te polucioni në gjumë apo nga lodhja), ai vetëmse duhet të lahet ndërsa agjërimi nuk i asgjësohet. Gruaja të cilës i mbarojnë të përmuajshmet apo gjendja e lehonisë duhet të agjërojë madje edhe nëse nuk mbërrin të lahet para agimit. Agjëruetit i lejohe mjekimi i dhëmbëve, madje edhe shkulja e tyre, me kusht që mos ta gëlltisë gjakun (natyrisht lejohe edhe anestezioni i duhur gjatë shkuljes së dhëmbit). Agjëruetit i lejohe që të mjekohet duke marrë pika për sy dhe për vesh, madje edhe nëse shija e tyre ndjehet në fyt. Të sëmurëve nga astma u lejohe ta përdorin inhalatorin (pompën) gjatë agjërimin. Agjëruetit i lejohe shpërlarja e gojës, pastrimi i dhëmbëve, të freskohet apo lahet por gjithnjë me kusht që të ketë kujdes se mos të futet ujë në trupin e tij. Agjërimin nuk e asgjëson marrja e erë e aromatikëve, por duhet shmangur kësaj. Gatuesit apo gatuesit të ushqimit i lejohe ta shijojë ushqimin me majën e gjuhës dhe menjëherë ta nxjerrë atë.

Bashkëshortëve u lejohet çdo gjë që nuk shpie deri te ejakulimi, dmth. puthja apo përkëdhelja lejohen.

Syfyri (sehuri) dhe iftari: Muhammedi *alejhis-selam* thotë: “Ngrihuni në syfyr, sepse vërtet në syfyr ka bereqet.” Ai po ashtu thotë: “Vija ndarëse mes agjërimit tonë dhe agjërimit të ehl-i kitabit (i thhtarëve të Librit) është ngrënia e syfyrit”. *Syfyri* apo *sehuri* është forma që përsëri njeriun e thërret në vetëdisiplinim. Syfyri ka shije tjetër të ushqimit, ai ka lëshuar rrënjë të thella në këtë hapësirë: edhe në atë kohë kur jashtë vërehet një vdekje e natyrës, agjëruesit korrespondojnë duke zgjuar njëri-tjetrin nga gjumi, duke i dërguar ushqim. Traditë e syfyrit tek ne ka qenë dhe akoma mbetet përgatitja e “mantijave”, ose petave.

Në literaturën fetare islame vërejmë shkrime që kanë vlera të thella mistike, po ashtu edhe kulturore fetare që tregojnë bukurinë, heshtjen momentale, shenjtërinë e ushqimit që vetëm agjëruesi mund ta përjetojë. Ndër të tjerat ky moment është edhe nga ato që i prgjasonjë bukurive të xhennetit – aroma e bukur e *iftarit* faktikisht edhe e ka këtë dimension. Pejgamberi *alejhis-selam* ka thënë: “Agjëruesi në kohë të iftarit posedon du’a që nuk refuzohet”, dhe “Njerëzit janë në të mirë përderisa e nxitojnë iftarin”. *Iftarin* Pejgamberi jonë *alejhis-selam* e ka filluar me hurmë. Regullë fetare është që pas iftarit të falet namazi i akshamit, duke pasur parasysh mosvonesën e tij.

Me të vërtetë në kohën e iftarit dyert kah qielli janë të hapura për besimtarin, atij i mundësohet që sinqerisht t’i drejtohet Zotit me lutjet më të mira, duke thënë: “*All-llahumme inneke afuvvun tuhibbul afvve fa’fu anni.*” (“All-llahu im, me të vërtetë Ti je Ai që falë dhe dëshiron të falësh, pra më fal.”). Përveç kësaj kemi edhe lutjen para iftarit: “*All-llahumme leke sumtu, ve bike amentu ve alejkte tevekkeltu ve ala rizkike eftartu.*” (“O Zot, për Ty agjërova, Ty të besoj, në Ty mbështetem dhe me begatitë Tua iftar bëj”).

Në traditën muslimane vërejmë një bukuri të jashtëzakonshme dhe kulturë të lartë të ushqimit. Për iftar përgatiten ushqime të veçanta apo tradicionale dhe atë të llojllojshme. Me rëndësi është se te familjet të cilat mundohen të kenë rregulla jetësore dhe kulturë të lartë familjare apo shtëpiake nga fëmijët dhe të rriturit kërkohet që të ulen së bashku për iftar, para iftarit duke lexuar Kur’an e në kohën e iftarit duke bërë lutje të përbashkët All-llahut, duke kërkuar nga Ai falje, begati dhe udhëzim jo vetëm për vete por edhe për mbarë njerëzimin, e sidomos ndihmë për ata të cilëve u bëhet padrejtësi e madhe në këtë botë.

Teraviih namazi: Është namaz i cili kryhet në mbrëmjet e muajit të Ramazanit. Transmetohet se Muhammedi *alejhis-selam* i ka çmuar lartë ato namaze, por gjithashtu ka tërhequr vërejtjen se ato nuk duhet të bëhen të obligueshme. Konsiderohet se Umeri r.a. i ka tubuar pas një *kariu* (lexuesi të Kur’anit) ata që individualisht apo në grup faleshin në xhaminë e Medines. Gjithashtu rrëfëhet se përparësi i jepte pjesës së parë të natës për këtë lloj namazi. E drejta islame parashih që *teravija* të falet menjëherë pas namazit të jacisë. Ai përbëhet nga dhjetë *taslime*, secili prej të cilëve ka dy *rekate*; pas çdo katër rekatesh ka pushim, prej nga edhe emërimi “pushim”, *teraviih*. Namazi i teravisë mund të falet individualisht por më e preferueshme është që të kryhet në grup (*xhemat*). Duke mos u thelluar në interpretimet e ndryshme medh’hebike *teraviih* namazin ne e falim siç u tha më lart, d.m.th., 20 rekate. Kjo traditë e rrënjësor në kulturën muslimane edhe të hapësirës sonë shqiptare kërkon që meqë është muaji i zbritjes së Kur’anit, në të sa më shumë të lexohet Kur’ani, natyrisht duke pasur parasysh që mos të paraqitet mundim ose lodhje tek muslimanët. Kjo nuk do të thotë se gjatë teraviih namazit duhet lexuar shpejtë e vetëmse ajete të shkurta, gjë që për fat të keq është dukuri e përhapur tek ne. Tek ne ka qenë praktikë që të ketë xhami të caktuara ku gjatë muajit të bekuar në teraviih namazin të lexohet i tërë Kur’ani, pra të kryhet një *hatme*. Familjet muslimane disa herë kanë shkuar bashkërisht në xhami për teraviih namazin, duke i marrë edhe fëmijët me vete. Natyrisht se gjatë kësaj krijohet një atmosferë familjare fetare, prej asaj sjelljes së njerëzve të

pjekur e deri te loja e fëmijëve. Për çdoherë muaji i Ramazanit ka bërë që xhamitë tona të jenë të mbushura me xhemat.

Bedri: Bedri është betejë që ka ndodhur me 17 Ramazan, të vitit 2 Hixhri. Edhe pse kjo shënohet ose shkruhet nga historianë të ndryshëm, interpretues të shumtë të lëmenjve të ndryshëm, prapëseprapë duhet theksuar se beteja e Bedrit është betejë që nuk i takon retorikës së luftërave të zakonshme, sepse këtë e dëshmon vetë Kur'anit me thënien: “*All-llahu ju ka ndihmuar në Bedër, kur ishit të pafuqishëm – prandaj frikësohuni All-llahut që të jeni mirënjohës*” (3:123) dhe: “... dhe kur gjuajshe nuk gjuajshe ti, por gjuante All-llahu...” (8:17). Këto thënie kur'anore mbi betejën e Bedrit janë të ngjashme me mrekullitë e mëparshme që janë paraqitur si dukuri që kanë dëshmuar fuqinë e Perëndisë dhe dërgueshmërinë e profetëve të ndryshëm, si Isaut, Musaut, Nuhut e shumë e shumë të tjerëve. Mirëpo këtu, në këtë betejë kemi diç të re brenda muxhizes së përgjithshme sepse thirret edhe “njeriu” që të jetë pjesëmarrës i muxhizes, i kësaj beteje mrekulluese para së cilës çdokush ka heshtur, ka ulur kokën dhe vetëm sexhde ka bërë në mënyrë simbolike që të vërehet vetëm një gjë, respektivisht besimi në Zotin. Bedri është nocion i parë i cili paraqitet brenda domethënieve enciklopedike të kuptimit (fjalës) betejë dhe atë vetëm se duke treguar se këtu fare nuk ka pasur të bëjë thjesht me një betejë, por me besimin në Zotin, nënshtrimin ndaj Tij. Është fakt se për t'u paraqitur një betejë siç është Bedri në këtë muaj të Kur'anit kanë qenë rrethana shumë të rrezikshme për besimtarët në krye me vet të Dërguarin Mustafa *alejhis-selam* dhe shokët e tij, të cilët filluan të luftohen me të madhe nga idhujtarët, të pabesët. Bedri u paraqit për shkak të sëmundjes që kishin mushrikët dhe urrejtjes patologjike ndaj Islamit dhe paraqitjes së padrejtësisë ndaj muslimanëve, si p.sh. spastrimi i muslimanëve nga Mekka, izolimi i tyre nga jeta shoqërore dhe dallimet familjare, e sidomos dominimi i nënshtrimit të përgjithshëm të forcës së idhujtarisë. Për fat të keq idhujtarët, ateistët akoma janë prezent mbi faqen e dheut siç kanë qenë ata të kohës së Pejgamberit *alejhis-selam*. Përsëritja e Ramazanit e me këtë edhe vetë përsëritja në brendësinë e saj edhe e Bedrit, thërret që çdoherë ta kujtojmë shpëtimin e njeriut besimtar duke ia dhënë sigurinë dhe paqen botës me tërë bukuritë e saja, e vetëm që i ligu, ateisti dhe antiteisti vullgar mos të marrin hov e më në fund të prezantojnë fuqi demonike mbi tokë. Beteja e Bedrit tregon se për suksesin përfundimtar nuk është e nevojshme vetëm përgatitja fizike, numri dhe mbështetja materiale, por se përveç kësaj, dhe atë si faktor i pandashëm, shkojnë edhe namazi, dua ja dhe lutja Atij i cili dhuron ndihmë dhe fitore! Pejgamberi *alejhis-selam*, përkrah vendosmërisë së tij për t'u përleshur me armikun, në vendin Urejsh, një natë para Bedrit, u fal gjatë dhe luti All-llahun Fisnik për sukses. Ai e dinte se fitorja vjen vetëm se nga All-llahu, e se Atij më së shumti mund t'i afrohet me *ubudijjet/ibadet*. Nuk është e kotë se për çdo vjet paraqitet Ramazani së bashku me Bedrin, njëri për ta pastruar shpirtërisht mbarë njerëzimin, e tjetri për t'u thënë të këqinjve: nuk keni të drejtë të mbisundoni mbi njerëzinë.

Dobësia e besimit, mosdëgjimi i urdhrave të *nijjetit*, Kur'anit, hadithit për çdoherë ia sjellin sprovat më të mëdha njerëzimit. Njëherë ndodhi që një pjesë e besimtarëve u vonuan në dëgjueshmëri ndaj urdhrave të Pejgamberit *alejhis-selam*, në Uhud, dhe kjo u kushtoi shtrenjtë...

Lejletu-l-Kadr: Muaji Ramazan pandërprerë interpretohet dhe përsëri ka në vete resurse të pashterrshme si të kuptimit, të përjetimit ashtu edhe të interpretimit. Ajo që e bën të mundshme një gjë të këtillë është edhe *Nata e Kadrit*. All-llahu *xhel-le shanuhu* pyet (97): “*E ti ç'mendon se ç'është nata e Kadrit?*” dhe Vetë përgjigjet: “*Nata e Kadrit është më e mirë se njëmijë muaj.*” Përse është kështu? Vetëm për shkak se: “*Ne e shpallëm atë (Kur'anin) në Natën e Kadrit!*” Përpos kësaj, kemi momentin tjetër se vetë fjala thërret që të mendojmë diç rreth kuptimit të *kadrit*: në këtë natë po përcaktohet ardhmëria e njeriut – fati i tij si për nga çkasia dhe sasia; njeriu në këtë natë merret në shqyrtim, në llogari, në

përgjegjësi, meqë në këtë Natë: “...me lejen e Zotit të tyre, zbresin engjujt dhe Xhibrili për të gjitha çështjet”. Me siguri për këtë arsye kjo natë është quajtur *Lejletu-l-Kadr* apo *Nata e Fatit*, pastaj edhe *Nata e Paqes*, ndërsa në suren *ed-Duhan* ajo quhet edhe *Lejletu-l-Mubareke – Nata e Bekuar*.

Ngjarja më e rëndësishme e cila ka ndodhur që nga zanafilla e gjinisë njerëzore e deri më sot është bashkimi i botës më të lartë me atë më të ultën, bashkimi i Qiellit dhe Tokës, respektivisht shpallja e Kur’anit dhe zbritja e udhëzimit për mbarë njerëzimin, për të qenë në rrugën e drejtë. Pikërisht kjo ka ndodhur në Natën e Kadrit, e cila është natë e zgjedhur dhe prandaj netët e tjera të shënuara, megjithëse secila me rëndësi të veçantë, as që mund të krahasohen dhe ta kenë vlerën që e ka kjo natë. Sipas Ibn Abbasit, mufessirit të parë të Kur’anit nga as’habët: “atë Natë Kur’ani ka zbritur i tërë nga *Levhi-Mahfudhi* në qiellin më të ulët – *es-Sema’ud-dunja*, prej nga Xhibrili *alejhis-selam* me urdhër të All-llahut të lartësuar Kur’anin gradualisht ia shpallte Muhammedit *alejhis-selam* gjatë 23 viteve.”

Pse kjo natë e vërtetë, të cilën Kur’ani e vulos, është lënë pa u përcaktuar në mënyrë të përpiktë se cila natë është gjatë Ramazanit? Në thëniet e mufessirit të parë të Kur’anit, vetë Muhammedit *alejhis-selam*, lexojmë: “Kërkoni Natën e Kadrit gjatë dhjetë netëve të fundit të Ramazanit” si dhe “Atij që Natën e Kadrit e kalon në ibadet, duke besuar dhe duke shpresuar shpërblim nga All-llahu, All-llahu do t’ia falë të gjitha mëkatet e mëparshme”. Është mirë që në këtë natë pandërprerë ta përsërisim lutjen: “*All-llahumme inneke afuvvun tuhibbul afve fa’fu anni*”, të lexohet Kur’ani me *hushu* (përrulje), *tedebbur* (thellim) dhe duke qarë – pse mos të qajmë duke lexuar Kur’an!? Besimtari e ka lehtë ta besojë këtë Natë, sepse beson në All-llahun *xhel-le shanuhu*, i Cili duke mos ia harruar dobësitë e tij njerëzore e përgatit çdo send vetëmse që atij t’ia ngjyrosë tërë jetën me lutje, duke ia falur mëkatet, duka ia pastruar shpirtin; ia dhuron këtë Natë në mënyrë të gjallë se me të vërtetë në këtë Natë, e cila në traditën tonë më së tepërmi, natyrisht duke përcjellur literaturën e hadithit, thuhet se bie në natën e 27-të të muajit të agjërimit, vërehet shëtitja e melekëve, zbritja e tyre nga qielli vetëm se duke thirrë: “*Selam (Paqe)! Ashtu është deri kur të agojë mëngjezi*.”

Itikafi: Sistemi i lutjes në Islam është ndër sistemet që për çdoherë përcjell plotësim të tërësishëm mes jetës së përbotshme dhe asaj shpirtërore. Këtë kemi mundësi ta vërejmë çdokund kur është fjala për lutjen, duanë, devotshmërinë etj. Mes tyre kemi të ashtu-quajturën praktikë të devotshmërisë, siç është *itikafi*. Pejgamberi *alejhis-selam* ka qëndruar në xhami (në *itikaf*) dhjetë ditët e fundit të Ramazanit. *Itikafi*, që është veçanërisht i preferueshëm, nënkupton tërheqjen nëpër xhami, duke bërë nijet, për një numër të caktuar ditësh sipas dëshirës së besimtarit. Ai që hyn në *itikaf* nuk guxon të dalë gjatë atyre ditëve jashtë saj pos për nevoja fizike dhe marrje të abdestit. Ai brenda xhamisë agjëron, kryen namaz, lexon Kur’anin, han iftarin dhe sehurin. Në mesin e muslimanëve, edhe brenda trojeve tona, praktikohet që kjo periudhë e *itikafit* të jenë dhjetë ditët e fundit të muajit të agjërimit – Ramazanit, në të cilat bie edhe Nata e Kadrit. *Itikafi* është *sunneti muekkede*. Duhet thënë se burri doemos duhet bërë *itikafin* në xhami, ndërsa gruaja atë duhet ta bëjë në shtëpi, duke i ndjekur rregullat e lartshënuara.

Në këtë kohë të vështirë kur njeriu harrohet, harxhohet, vritet, shkilet, fundoset në pafundësi, ballafaqohet me trishtimin, frikën, rrezikun, i nënçmohet besimi, i shpallet luftë, arrestohet, para botës i bëhet padrejtësi, thirret në amoralitet në emër të moralit, gjë që e pamë në Kosovë, në Shqipëri, Bosnje, Çeçeni, në Lindje e në Perëndim, brenda mirësive të botës njeriu dita-ditës është duke u bërë i panjohur. Me siguri se Zoti të gjitha këtyre u ka garantuar zgjidhje, udhëzim, natyrisht se me fe dhe besim – agjërim, e pse pra jo edhe me *itikaf*. *Itikafi* në këtë kohë është ndër virtytet më të larta të njeriut ku drejtëpërsëdrejti ai detyron vetveten që të bëhet ndihmëtar i së mirës – fesë, u ndihmon engjëjve/melekëve për ta mbyllur shejtanin; bëhet forcë që edhe po atë shejtan të mallkuar ta ketë nën sundimin e vet, t’i hapë horizontet nga qielli, e sheh atë që s’ka mundësi çdokush ta

shohë, i nënshtrohet All-llahut *xhel-le shanuhu*, duke i bërë lutje për shpëtimin e njeriut/njerëzimit, familjes, fëmijëve. Në këtë izolim nga e gjithë kjo në vendin e quajtur *xhami*, ku përpos lutjes, sexhdes, përgatitjes së mbrojtësve të së mirës dhe humanitetit nuk ka asgjë tjetër, njeriut të kohës sonë në errësirë, në vetmi kur nuk ekziston asgjë pos sinqeritetit i mundësohet ajo që ka thënë Zoti: “*Dhe kur të të pyesin robërit e Mi për Mua, Unë jam me të vërtetë afër, i përgjigjem lutjes së lutësit kur më lutet. Prandaj le të kërkojnë përgjigje prej Meje dhe le të më besojnë Mua, për të qenë të udhëzuar.*” (2:186) Këta njerëz duhet të respektohen dhe të duhen nga ne se me të vërtetë kemi nevojë për lutje dhe njerëz të këtyllë.

Sadekatu-l-fitri (apo *vitret*): Shikoni se ç'bën Islami: tërë këtë metafizikë madhështore, pas të gjithave: *nijjetit, agjërimin, lutjes, Bedrit, Lejletu-l-Kadrit, itikafit* kërkon diç siç është *sadekatu-l-fitri*. Një dirhemi, ose pjesës materiale të kësaj bote ia jep shenjtërinë dhe e bën detyrim për çdo musliman dhe muslimane. Ushqyesi, apo përkujdesësi i familjes jep *vitret* për të gjithë anëtarët e familjes, e nëse ndonjëri nga anëtarët jep *vitre* për vetveten, atëherë ajo është edhe më mirë. *Vitret* duhet dhënë para namazit të Bajramit. Lejohet që ato të jepen një apo dy ditë para Bajramit, ndërsa në rast nevojë edhe më herët. *Vitret* jepen në lartësi apo sasi të ushqimit njëditor për një person. Në këtë drejtim, është mirë që të shihet që personit të cilit i jepen *vitret* t'i jepet ajo që atij do t'i ishte më e dobishme. Nga *sadekatu-l-fitri* te ne është duke u bërë një institucion që krijon mundësi për mirëmbajtjen e institucioneve shkollore arsimore, siç janë medresetë dhe fakultetet, ku duhet të shkollohen njerëz me besim, virtyte të larta morale dhe që bëhen “pasardhës të profetëve”, që do të dijnë të mbajnë shtet dhe popull, me kulturë të lartë fetare e morale e sidomos atyre që do të dijnë ta lartësojnë fjalën e All-llahut mbi faqen e dheut.

Bajrami: Siç e kishim haram të ushqehemi gjatë agjërimin në muajin Ramazan, me ardhjen e Bajramit e kemi haram agjërimin. Feja islame e cila i drejtohet mbarë njerëzimit dhe e thërret atë në bashkim njeh dy festa: njëra është *'Idu-l-Fitr*, apo *Fitr Bajrami* dhe tjetra *'Idu-l-Ed'ha*, *Kurban Bajrami*. Nuk kemi mundësi e as të drejtë që festat fetare t'i zbresim në hapësirën e përbotshme të atyre festave që kanë karakter shtetëror apo kombëtar, meqë vetë Pejgamberi *alejhis-selam* kështu e ka caktuar dhe në të njëjtën kohë simbolet e fesë, përcaktimet e fesë për çdoherë janë mbi karakteret shekullariste. Nuk do të thotë se meqë jetojmë mbi rruzullin tokësor ku ka shumë shtete, kombe etj., të mendojmë se nuk duhet pasur momente që karakterizojnë dhe lartësojnë vendin tonë në tërë atë rruzull tokësor.

Festa fetare me njeriun sillet mu si prindi me fëmijën; ajo na gëzon dhe thërret që t'i gëzojmë edhe të tjerët duke u vizituar familjet, farefisi, fqinjët e miqtë, duke forcuar dashurinë ndaj njëri-tjetrit, me qëllim që të kenë *thevabe*.

Po Zot, Ty të besojmë dhe për Ty agjërojmë!

Agjërimi, nëse kuptohet vetëm si abstenim nga haja e pija, është mjerim, sepse atë e bën vetëm kafsha. Njeriut në këtë kohë i mundësohet që drejtpërsëdrejti të komunikojë me Zotin, drejtpërsëdrejti t'i lexojë fjalët e Zotit; i mundësohet që të ketë një iftar me mbi një miliard njerëz në kohë të caktuar; i mundësohet që në atë kohë t'i lutet Zotit për çdo send mirë e mirë të analizuar e të vendosur e Zoti t'ia pranojë ato. Shumëkuptimësia e agjërimin natyrisht se ka qenë shpëtim edhe për nënën e pastër, Merjemen, e cila e lindi Isaun *alejhis-selam*, prej mundimeve dhe shpifjeve të shumta, për shkak të të cilave u detyrua që të abstenojë nga fjala dhe të thotë: “*Unë të Gjithmëshirshmit i jam zotuar që të agjëroj (të hesht)...*”. Me agjërimin si solidaritet botëror në formë të urisë njëkohësisht i paraqitet luftë edhe demonisë botërore. Është fakt se agjërimin e prishin disa momente nga bota materiale, por përpos kësaj feja rëndësi të veçantë i kushton edhe pastrimit të shpirtit, devotshmërisë ndaj Zotit, meqë pa këtë agjërimi humb formën e shpërblimit dhe merr formën e dënimit.

Me të vërtetë rregullat fetare thërrasin zemrën dhe arsyen njerëzore duke mos e komplikuar dhe vështirësuar normën fetare; ato thërrasin që muslimani të dijë të besojë, të jetë i mençur, i lirë e të vendosë të agjërojë, të bëjë punë të mbarë, duke mos iu frikësuar harresës e lodhjes.

Në fund po i përmendim thëniet vijuese të Muhammedit *alejhis-selam* lidhur me muajin e bekuar të agjërimit:

“Agjërimi është mbrojtës dhe (agjëruesi) le të mos kryejë vepra të turpshme e të këqija, nëse dikush e sulmon apo e fyen, le t’i thotë dy herë: ‘Unë agjëroj’. Pasha Atë që shpirti im është në duart e Tij, era e gojës së agjëruesit është më e këndshme te All-llahu sesa era e parfumit. (Agjëruesi) e len ushqimin, pijen dhe kënaqësitë (thotë All-llahu) për mua. Agjërimi është Imi dhe Unë për të shpërblej dhe për secilën vepër të mirë do ta ketë shpërblimin e dhjetëfishuar.”

“Kur hyn muaji i Ramazanit hapen dyert e qiejve dhe mbyllen dyert e xhehennemit, ndërsa shejtanët lidhen me zinxhirë.”

Shkup, 8 dhjetor, 1999

*Përgatitur nga:
Ismail Bardhi*

Literatura e konsultuar:

Kur’ani Kerimi; *Sahihu-l-Buhariu në gjuhën shqipe*, v. 5, Prishtinë 1994; Nerkez Smailagiç, *Leksikon Islama*, Sarajevo 1990; L. Shentürk, Sejfettin Jazixhi, *Islam Ilmihali*, Ankara, 1996; *Islam Ansiklopedisi*, TDV, Istanbul (v. agjërimi).